

Історична довідка

Територія сучасної Чернігівської області в певні періоди історії входила до складу різних адміністративно-територіальних одиниць.

За діяльністю духовних правлінь, церков і монастирів спостерігала духовна консисторія – орган єпархіального управління та суду. Але межі адміністративно-територіальних одиниць не завжди збігалися з межами єпархій.

Протягом 1648 – 1781 рр. на Лівобережній Україні існував полковий устрій. Лівобережна Україна була поділена на 10 полків: Гадяцький, Київський, Лубенський, Миргородський, Ніжинський, Переяславський, Полтавський, Прилуцький, Стародубський і Чернігівський.

22 березня 1764 р. Миргородський та частина Полтавського полків були віднесені до новоутвореної Новоросійської губернії. У 1775 р. до неї приєднана й інша частина колишнього Полтавського полку¹.

Протягом цих років територія полків змінювалась декілька разів. Але в каталозі приналежність населених пунктів до тих чи інших полків та сотень подається станом на 1764 рік за відомостями, складеними Чернігівською духовною консисторією для Малоросійської колегії у 1773 році². На жаль, стан збереженості цього документа незадовільний, тому частина інформації була відновлена на підставі Показчика населених пунктів за Генеральним описом Лівобережної України 1765 – 1769 рр.³

У цей період на території Лівобережної України існували Київська, Переяславська та Чернігівська єпархії. Станом на 1775 рік до Київської єпархії

---

¹ Адміністративно-територіальний поділ Полтавщини. Довідник з історії адміністративно-територіального поділу. – Частина I. 1648 – 1941 рр. / Ред. кол. Адаменко В.М., Коротенко В.В., Кукоба К.І. (голова) та ін.; упоряд. Жук В.Н., Суховська З.М. – Полтава, 2002. – С. 13–14.

² Державний архів Чернігівської області (далі ДАЧО). – Ф. 679. – Оп. 1. – Спр. 849.

³ Генеральний опис Лівобережної України 1765 – 1769 рр. Показчик населених пунктів / Ред. І.Л. Бутич, укладачі Л.А. Попова, К.Г. Ревнивцева. – К., 1959.

належали Київський, Лубенський, Миргородський, Полтавський, Прилуцький і частини Ніжинського та Чернігівського полків; до Переяславської – Переяславський полк, до Чернігівської єпархії – Гадяцький, Стародубський і частини Ніжинського та Чернігівського полків. З 1764 р. Переяславській єпархії була підпорядкована новостворена провінція Новоросійської губернії Нова Сербія. У 1775 р. Полтавський полк був приєднаний до Словенської єпархії, а 1777 р. до Переяславської єпархії відійшли Миргородський та частина Лубенського полків.

Сенатським указом від 16 вересня 1781 р. були створені Київське, Чернігівське та Новгород-Сіверське намісництва⁴, кожне з яких поділялось на 11 повітів.

Київське намісництво: Голтвянський, Городиський, Золотоніський, Київський, Козелецький, Лубенський, Миргородський, Остерський, Переяславський, Пирятинський, Хорольський повіти.

Новгород-Сіверське намісництво: Глухівський, Конотопський, Коропський, Кролевецький, Мглинський, Новгород-Сіверський, Новоміський, Погарський, Сосницький, Стародубський і Суразький повіти. Указом від 29 вересня 1791 р. Конотопський і частину Коропського повітів було включено до Чернігівського намісництва⁵.

Чернігівське намісництво: Березнянський, Борзнянський, Гадяцький, Глинський, Городнянський, Зіньківський, Лохвицький, Ніжинський, Прилуцький, Роменський, Чернігівський повіти. Указом від 29 вересня 1791 р. Зіньківський, Гадяцький і частина Лохвицького повітів були включені до Київського намісництва⁶.

⁴ Полное собрание законов Российской империи (далі ПСЗ). – Вид. I. – Т. 21. – Ст. 15229.

⁵ Там само. – Т. 23. – Ст. 16987.

⁶ Там само.

Указом Катерини II від 30 березня 1783 р. з Азовської та Новоросійської губерній було створене Катеринославське намісництво.⁷ А указом від 22 січня 1784 р. був визначений поділ цього намісництва на 15 повітів⁸.

У духовному підпорядкуванні до 1785 р. територія Київського намісництва входила до складу Київської єпархії, Новгород-Сіверського – до Київської та Чернігівської, Чернігівського – до Київської та Чернігівської, Катеринославського намісництва – до Переяславської та Словенської єпархій. Але 31 березня 1785 р. був прийнятий Указ Синоду про розмежування єпархій відповідно до меж намісництв. Тому у 1785 р. була створена Новгород-Сіверська єпархія з підпорядкуванням їй духовних правлінь, церков і монастирів відповідної території. Виключення становило лише Чернігівське намісництво, частина якого залишалася в духовному підпорядкуванні Київської духовної консисторії.

Адміністративна приналежність населених пунктів у період існування намісництв встановлювалася за справами, а за відсутності в них відомостей – за допомогою «Опису Новгород-Сіверського намісництва» П. Федоренка та «Топографического описания Черниговского наместничества» Д. Пащенка⁹.

Наприкінці XVIII – на початку XIX ст. відбулись великі адміністративно-територіальні реформи. Перша з реформ розпочалась за Указом Павла I від 30 листопада 1796 р. «О восстановлении в Малороссии правления и судопроизводства сообразно тамошним правилам и прежним порядкам»¹⁰. Згідно з Указом намісництва скасовувалися і замість них створювалися Київська та Малоросійська губернії. Київська губернія складалася з 12 повітів: Бердичівського, Васильківського, Звенигородського, Канівського, Київського, Липовецького, Радомишльського, Сквирського, Таращанського, Уманського,

---

⁷ ПСЗ. – Вид. 1. – Т. 21. – Ст. 15696.

⁸ Там само. – Т. 22. – Ст. 15908.

⁹ Опис Новгород-Сіверського намісництва (1779 – 1781) / Ред. П. Федоренко. – К., 1931; Пащенко Д. Описание Черниговского наместничества 1782 г. – Чернигов, 1868.

¹⁰ ПСЗ. – Вид. I. – Т. 24. – Ст. 17594.

Черкаського та Чигиринського. Малоросійська губернія мала в своєму складі 20 повітів: Гадяцький, Глухівський, Зіньківський, Золотоніський, Кременчуцький, Козелецький, Конотопський, Лубенський, Мглинський, Ніжинський, Новгород-Сіверський, Переяславський, Пирятинський, Полтавський, Прилуцький, Роменський, Сосницький, Стародубський, Хорольський, Чернігівський.

У духовному відношенні територія цих губерній була підпорядкована Київській, Чернігівській та відновленій замість Новгород-Сіверської Переяславській єпархіям.

Написання назв населених пунктів та приналежність їх до відповідних повітів Малоросійської губернії уточнювалися за «Описами Лівобережної України кінця XVIII – початку XIX ст.»¹¹

Указом від 27 лютого 1802 р. величезна Малоросійська губернія розподілялась на дві губернії – Чернігівську і Полтавську¹². До складу Чернігівської губернії увійшли Борзнянський, Глухівський, Городнянський, Козелецький, Конотопський, Мглинський, Ніжинський, Новгород-Сіверський, Новоміський, Сосницький, Стародубський і Чернігівський повіти. Згідно з Указом від 27 березня 1803 р. «О новом разделении Малороссийской губернии на поветы» в Чернігівській губернії повітовими містами ставали також Остер, Кролевець та Сураж¹³. Таким чином кількість повітів зросла до 15. 30 січня 1809 р. вийшов Указ «Об уничтожении в Черниговской губернии поветового города, Новое Место называемого, об учреждении такового в слободе Зыбкой с наименованием онога Новозыбкой...»¹⁴ Відповідно до указу від 27 лютого 1802 р. до складу Полтавської губернії увійшло 10 повітів: Гадяцький, Золотоніський, Кременчуцький, Лубенський, Переяславський, Пирятинський, Полтавський, Прилуцький, Роменський, Хорольський. Незабаром було

¹¹ Описи Лівобережної України кінця XVIII – початку XIX ст. / Ред. кол. П.С. Сохань (відп. ред.), Г.В. Боряк, В.А. Смолій та ін.; упоряд. Т.Б. Ананьєва. – К., 1997.

¹² ПСЗ. – Вид. I. – Т. 27. – Ст. 20162.

¹³ Там само. – Т. 27. – Ст. 20684.

¹⁴ Там само. – Т. 30. – Ст. 23460.

створено ще 2 повіти: Костянтиноградський і Миргородський. А указом від 27 березня 1803 р. у Полтавській губернії створено ще 3 повіти: Зіньківський, Кобеляцький і Лохвицький¹⁵.

Після створення Чернігівської та Полтавської губерній була створена Полтавська єпархія, але в той же час зберігалася Переяславська єпархія. Таким чином залишалась невідповідність меж губерній та єпархій. Тому у 1803 р. був виданий Указ Синоду про розмежування єпархій відповідно до меж губерній. Таким чином була ліквідована Переяславська єпархія й межі губерній та єпархій нарешті збіглися. Саме це духовне підпорядкування залишалось незмінним до 1933 р. (період, що охоплює каталог метричних книг).

Губернський адміністративний поділ проіснував без змін до 1919 р. 5 лютого 1919 р. Поліський комітет РКП(б) та Гомельський ревком звернулись до центральної влади РРФСР з пропозицією створення Гомельської губернії з включенням до її складу чотирьох північних повітів Чернігівської губернії. 25 квітня 1919 р. губернія була створена й 11 липня 1919 р. НКВС РРФСР прийняв постанову про створення нової губернії. До її складу були включені 4 повіти Чернігівської губернії: Мглинський, Новозибківський, Стародубський, Суразький¹⁶. Таким чином, у складі Чернігівської губернії залишилося 11 повітів.

2 серпня 1920 р. відповідно до постанови ВУЦВК був створений Шосткинський повіт з частин Новгород-Сіверського, Кролевецького та Глухівського повітів Чернігівської губернії¹⁷.

Що стосується Полтавської губернії, то відповідно до декрету ВУЦВК від 8 липня та додатково від 30 липня 1920 р. з її складу Золотоніський, Кременчуцький і Хорольський повіти відійшли до новоутвореної

---

¹⁵ ПСЗ. – Вид. 1. – Т. 27. – Ст. 20684.

¹⁶ Административно-территориальное деление Брянского края за 1916 – 1970 годы (историко-географический справочник). – Брянск, 1971. – Т. 1. – С. 29–30.

¹⁷ ДАЧО. – Ф. Р-1. – Оп. 1. – Спр. 1 а. – Арк. 289.

Кременчуцької губернії¹⁸. А постановою ВУЦВК від 27 квітня 1921 р. від Полтавської губернії до Київської віднесено Переяславський повіт¹⁹. Кременчуцька губернія постановою ВУЦВК від 4 та 30 листопада 1922 р. була розформована й Золотоніський, Кременчуцький і Хорольський повіти повернулися до складу Полтавської губернії²⁰.

7 березня 1923 р. Президія ВУЦВК прийняла постанови «Про адміністративно-територіальний поділ Чернігівщини» та «Про адміністративно-територіальний поділ Полтавщини», за якою стара система адміністративно-територіального поділу (волесть – повіт – губернія) замінювалася на нову (район – округ – губернія)²¹. На території Чернігівської губернії було створено 5 округів: Конотопський, Ніжинський, Новгород-Сіверський, Сновський, Чернігівський; на території Полтавської губернії – 7 округів: Золотоніський, Красноградський, Кременчуцький, Лубенський, Полтавський, Прилуцький, Роменський.

Відповідно до постанови ВУЦВК від 1 серпня 1925 р. Сновський округ був розформований²², а 19 серпня 1925 р. постановою ВУЦВК і РНК УСРР окружний центр Новгород-Сіверського округу був перенесений до м. Глухів з перейменуванням Новгород-Сіверського округу в Глухівський²³. Згідно з постановою від 3 червня 1925 р. розформовано Золотоніський і Красноградський округи Полтавської губернії²⁴.

---

¹⁸ Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України (далі ЗУ УСРР). – 1920. – № 23. – Ст. 463.

¹⁹ Там само. – 1921. – № 7. – Ст. 219.

²⁰ Там само. – 1922. – № 45. – Ст. 655, 668.

²¹ Там само. – 1923. – № 18–19. – Ст. 312, 314.

²² Там само. – 1925. – № 29–30. – Ст. 233.

²³ Там само. – № 66. – Ст. 371.

²⁴ Там само. – № 29–33. – Ст. 233.

13 липня 1930 р. ВУЦВК і РНК УСРР прийняли постанову «Про реорганізацію округів», згідно з якою Ніжинський, Глухівський, Прилуцький і Роменський округи ліквідувалися²⁵.

Відповідно до постанови ВУЦВК і РНК УСРР від 2 вересня 1930 р. «Про ліквідацію округів та перехід на двоступеневу систему управління» адміністративно-територіальний поділ України на округи відмінявся і на території УСРР встановлювалось 503 окремі адміністративні одиниці (райони)²⁶.

Але IV позачергова сесія ВУЦВК 12-го скликання 9 лютого 1932 р. прийняла постанову «Про утворення обласних виконавчих комітетів на території УСРР», згідно з якою на території України було створено 5 областей (крім Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки): Дніпропетровська, Вінницька, Київська, Одеська, Харківська²⁷.

Наявність великої кількості районів в складі однієї області (від 49 до 98) не давала можливості оперативно керувати з центру. Тому 15 жовтня 1932 р. постановою ВУЦВК була створена за рахунок зменшення Київської і Харківської областей Чернігівська область²⁸. Полтавська область була утворена згідно з постановою ЦВК СРСР від 22 вересня 1937 р.²⁹

Визначення приналежності населених пунктів до певних адміністративно-територіальних одиниць (повіт–губернія, район–округ, район–область) та їхнє написання на той час проведено як за тогочасними, так і за сучасними довідниками³⁰. Видання полтавських, сумських, брянських

²⁵ ЗУ УСРР. – 1930. – № 14. – Ст. 114.

²⁶ Там само. – № 23. – Ст. 225.

²⁷ Там само. – 1932. – № 5. – Ст. 28.

²⁸ Там само. – № 28. – Ст. 170.

²⁹ Адміністративно-територіальний поділ Полтавщини... – Частина 1. – С. 91.

³⁰ Адміністративно-територіальний поділ Полтавщини. Довідник з історії адміністративно-територіального поділу. – Частина I. 1648 – 1941 рр. / Ред. кол. Адаменко В.М., Коротенко В.В., Кукоба К.І. (голова) та ін.; упоряд. Жук В.Н., Суховська З.М. – Полтава, 2002; Частина II. 1943 – 2002 рр. / Ред. кол. Адаменко В.М., Гудим В.В., Коротенко В.В. та ін.; упоряд. Жук

архівістів³¹, інші статистичні довідники³², наукові видання³³ були використані для визначення сучасної адміністративно-територіальної приналежності населених пунктів, зміни їхніх назв тощо.

Приналежність інших населених пунктів до парафії тієї чи іншої церкви визначалося за кліровими відомостями церков за відповідний період, за їхньої відсутності – за сповідними книгами.

У Державному архіві Чернігівської області зберігається 18 419 од. зб. метричних та сповідних книг, передшлюбних опитувань, списків парафіян.

Метричні книги – книги записів про народження (хрещення), одруження та смерть (поховання) парафіян.

Звичай вести списки віруючих, до яких вносилися імена тих, хто прийняв хрещення, відомий з давніх часів. Перше законодавче оформлення практика

В.Н., Суховська З.М., Коротенко В.В. та ін. – Полтава, 2002; Список населенных мест Черниговской губернии, имеющих не менее 10 жителей, по данным 1901 года. – Чернигов, 1902; Список населенных мест Черниговской губернии 1924 г. – Чернигов, 1924; Сумщина від давнини до сьогодні: Науковий довідник / Упоряд. Л.А. Покидченко; редкол.: Л.П. Сапухіна (відп. ред.) та ін. – Суми, 2000.

³¹ Административно-территориальное деление Брянского края за 1916 – 1970 годы (историко-географический справочник) / Под ред. С.В. Янченко; сост. С.П. Кизимова. – Т. 1. – Брянск, 1971; Т. 2. – Брянск, 1972.

³² Чернігівська область. Адміністративно-територіальний поділ. Довідник. – К., 1983; Чернігівська область. Населення та адміністративно-територіальний устрій. Статистичний збірник. – Чернігів, 2007.

³³ Історія міст і сіл Української РСР. Київська область / Ред. кол. Рудич Ф.М. (голова), Бакуменко П.І., Бачинський П.П. та ін. – К., 1971; Історія міст і сіл Української РСР. Полтавська область / Ред. кол. Буланій І.Т. (голова), Бардик Г.С., Бевзо О.А. та ін. – К., 1967; Історія міст і сіл Української РСР. Чернігівська область / Ред. кол. Дериколенко О.І. (голова), Бутько О.Г., Власенко В.І. та ін. – К., 1972; Історія міст і сіл Української РСР. Кіровоградська область / Ред. кол. Сиволап Д.С. (голова), Безтака П.М., Вогульський А.А. та ін. – К., 1972; Історія міст і сіл Української РСР. Сумська область / Ред. кол. Макухін І.Я. (голова), Гриченко І.Т., Долгін Г.С. та ін. – К., 1973; Історія міст і сіл Української РСР. Черкаська область / Ред. кол. Тешенко О.Л. (голова), Гольцев Є.М., Горкун А.І. та ін. – К., 1972.

ведення метричних книг в царській Росії набула у рішеннях Московського церковного собору 1666–1667 рр.

Першим світським узаконенням був указ Петра I від 14 квітня 1702 р. «О подаче в Патриарший духовный приказ приходским священникам недельных ведомостей о родившихся и умерших»³⁴.

У травні 1722 р. «Прибавление к духовному регламенту» встановило обов'язкове повсюдне ведення метричних книг у Російській імперії³⁵. Але форма їхнього ведення не була визначена, тому метричні книги цього часу відзначаються недостатньою інформативністю – відсутність відомостей про матір, іноді навіть прізвища батька.

Указом Синоду від 20 лютого 1724 р.³⁶ вперше запроваджено графічні форми метричних книг та уточнені особливості їхнього ведення.

Перший формуляр метричних книг мав наступний вигляд:

Часть 1. О рождающихся				
№	Число рождений	У кого родился	Число крещения	Кто восприемники

Часть 2. О бракосочетавшихся			
№	Кто именно венчаны	Число венчания	Кто были поручители или поезжанные

Часть 3. Об умерших						
№	Число	Кто	Лета	Какою	Кем	Где

³⁴ ПСЗ. – Вид I. – Т. 4. – Ст. 1908.

³⁵ Там само. – Т. 6. – № 4022.

³⁶ Там само. – Т. 7. – № 4480.

Мужеска	Женска	умертвия	именно помер- ли	Мужеска	Женска	болез- нию	испове- даны, веданы и при- общены	погре- бены

Формуляр метричних книг остаточно був затверджений у 1838 році³⁷ й мав наступні графи:

Про народження

- 1) № запису (окремо для чоловіків та жінок);
- 2) повна дата народження та хрещення дитини;
- 3) ім'я (з кінця ХІХ – початку ХХ ст. – із зазначенням дня святого);
- 4) місце проживання, стан, рід діяльності, прізвище, ім'я, по батькові батька дитини та ім'я, по батькові матері із зазначенням законності шлюбу та віросповідання;
- 5) місце проживання, соціальна приналежність хрещених батька та матері, їхнє прізвище, ім'я, по батькові;
- 6) ім'я священника, який справляв таїнство;
- 7) підписи свідків (за бажанням).

Про одруження

- 1) № шлюбу за порядком;
- 2) точна дата справляння таїнства;
- 3) місце проживання, стан, ім'я, по батькові, прізвище нареченого із зазначенням віросповідання та черговості шлюбу;
- 4) вік нареченого;
- 5) місце проживання, стан, ім'я, по батькові, прізвище нареченої із зазначенням віросповідання та черговості шлюбу;
- 6) вік нареченої;
- 7) ім'я священнослужителя, який справляв таїнство;

³⁷ ПСЗ. – Вид. 2 – Т. 6. – № 10956.

- 8) місце проживання, стан, ім'я, по батькові, прізвище поручителів із зазначенням віросповідання;
- 9) підписи свідків (за бажанням).

Про смерть

- 1) № за порядком (окремо для чоловіків та жінок);
- 2) точна дата смерті та поховання;
- 3) місце проживання, стан, ім'я, по батькові, прізвище померлого (для немовляти та малолітніх зазначався батько, за його відсутності – матір);
- 4) вік померлого (окремо для чоловіків та жінок);
- 5) причина смерті;
- 6) ім'я священика, який справляв обряд поховання із зазначенням місця поховання.

За принципом документування та зберігання метричні книги поділяються на парафіяльні та консисторські. Консисторський примірник включав метричні зошити народження, одруження та смерті за один рік за усіма парафіями одного повіту чи міста. Парафіяльний примірник включав записи народжень, шлюбів та смертей однієї парафії за декілька років. З середини XIX ст. кожний вид реєстрації вівся в окремій книзі. Повну юридичну силу мали документи, що були видані на підставі консисторського примірника.

Метричні книги неправославних конфесій у Російській імперії законодавчо оформилися пізніше: обов'язкове ведення метричних книг розповсюдилося на католицьку церкву з 1826 р. У 1832 р. реєстрація введена для євангелічно-лютеранської церкви, а 1835 р. – для єврейських громад, значно пізніше для розкольників (1874), баптистів (1879), інших сектантів (1906).

І хоча ведення актів цивільного стану відповідно до декрету РНК України «Про організацію відділів запису актів громадянського стану» від 20 лютого

1919 р. перейшло до держави³⁸, в архівних фондах зберігаються окремі метричні книги православних церков за період до 1934 р.

У Держархіві Чернігівської області зберігається 9 699 од. зб. метричних книг, що охоплюють усі вище згадані адміністративно-територіальні одиниці Лівобережної України з 1722 по 1933 рр. Вони сконцентровані в 11 фондах, найбільше – у фондах Новгород-Сіверської, Полтавської та Чернігівської духовних консисторій і Прилуцького духовного правління.

Метричні свідоцтва про шлюб доповнюють інші шлюбні документи.

Основою шлюбного права у Російській імперії стала православна етика, яка відображена у Керманичних книгах – збірниках церковних та світських законів. У XVIII – на початку XX ст. шлюбне законодавство знаходилося у віданні Священного Синоду. За Керманичною книгою заборонялося брати шлюб особам чоловічої статі раніше 15 років, а жіночої – 12 років.

Указом 1774 р. шлюбний вік жінок збільшили до 13 років. А 1830 р. указом був визначений вік для чоловіків – 18 років, для жінок – 16 років (виключення становили лише жителі Кавказу).

Єпархіальні архієреї мали право за необхідності дозволяти шлюби коли нареченому або нареченій не вистачало не більше півроку до встановленого законом віку вступу у шлюб.

Офіцери могли одружуватися не раніше 23 років. Ті, хто брав шлюб раніше цього віку, звільнялися з дійсної служби у запас, а шлюб залишався у силі.

Обмеження у віці при одруженні існували і для священнослужителів: диякон – 25 років, іподиякон – 20, пресвітер – 30 років.

Одружуватися заборонялося особі у віці понад 80 років. За церковними законами найбільшим віком для взяття шлюбу вважався вік 60 років; тому тим, хто одружувався після 60 років, потрібен був дозвіл архієрея. З 1860 р. перешкодою для шлюбу стала й велика різниця у віці між нареченими.

---

³⁸ Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства Украины.– 1919. – № 12. – Ст. 143.

Заборонялось брати 4-ий шлюб. Одружуватися у третій раз мирянам не заборонялося, але священник своєю владою накладав церковну єпитимію. Третій шлюб був заборонений псаломщикам.

Той, хто бажав побратися, повинен був заздалегідь повідомити парафіяльному священнику своє ім'я, прізвище, стан та чин, а також ім'я, прізвище та стан нареченої. Після цього проходило оголошення, тобто з'ясування перешкод до шлюбу. З 1900 р. це **передшлюбне свідоцтво** було відмінено.

Якщо після оголошення жодних перешкод до шлюбу не виявлялося, то священнослужителі складали шлюбний запис (російською «брачный обыск») із точним дотриманням його форми.

Шлюбним записом (передшлюбне опитування) називався документ, який складався напередодні вінчання причтом церкви і засвідчував відсутність родинних зв'язків між тими, хто брав шлюб. Ці документи були запроваджені у 1765 році.³⁹

Їхня форма остаточно визначилася до 1837 р. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. у шлюбних записів з'явилася інша назва – **передшлюбні свідоцтва**.

Ці документи містили наступні відомості про осіб, які брали шлюб: прізвище, ім'я, по батькові, вік, стан, чин, сімейний стан.

Шлюбні записи заносилися до шнурових («обыскных») книг, які скріплялися печатками духовних консисторій.

У каталозі усі ці види документів значаться як «передшлюбні опитування». У фондах Держархіву Чернігівської області їх зберігається 214 од. зб.

Інформацію метричних книг доповнюють і **сповідні книги (відомості, розписи)**, які відносяться до документів церковного обліку.

---

³⁹ ПСЗ. – Вид. 1. – Т. 17. – Ст. 12433; Т. 4. – Ст. 2066; Т. 20. – Ст. 14356.

Перша інструкція про їхнє ведення датована 1697 р.⁴⁰ Форму сповідної книги, яка збереглася до кінця їхнього існування майже незмінною, визначив указ 1737 року⁴¹.

Переважним часом для сповіді був Великий піст. Тим, хто не встигав сповідатися під час Великого посту, дозволялося це зробити у будь-який інший час. Як правило, це були пости Петра та Павла, Успенський та Різдвяний.

Формуляр сповідної відомості був наступним: у першій графі зазначався порядковий номер будинків або дворів, у другій – кількість в них осіб, окремо чоловіків та жінок. Якщо родина повна, то прізвище частіше записували один раз для усіх членів родини, для подружжя вказувалося ім'я та по батькові, а для їхніх дітей лише ім'я. Якщо один з подружжя помер, то по відношенню до іншого зазначалося удівство, далі зазначався окремо для чоловіків та жінок вік на даний рік кожного члена родини. У розпис вносилися імена усіх дітей старше 1 року, але при цьому у графі про сповідання священник ставив прочерк. У фондах Новгород-Сіверської, Полтавської та Чернігівської духовних консисторій, Прилуцького духовного правління їх налічується 8 317 од. зб., які розміщені у каталозі у рубриці «Списки парафіян».

Сповідні розписи офіційно припинили своє існування у 1917 році. Але органи радянської влади здійснювали контроль за діяльністю релігійних громад і після відокремлення церкви від держави. У фондах адмінвідділів і відділів управління виконкомів відклалося 179 од. зб. списків парафіян релігійних громад різних конфесій Чернігівщини періоду 1923 – 1930 рр.

Серед метричних та сповідних книг, що зберігаються в Держархіві Чернігівської області, є по таких населених пунктах, що зараз входять до складу Київської, Кіровоградської, Сумської, Полтавської, Черкаської областей України, Брянської області Російської Федерації та Гомельської області Білорусі.

---

⁴⁰ ПСЗ. – Вид. І. – Т. 3 – СТ 1612.

⁴¹ Там само. – Т. 10. – СТ. 7226.